

УДК 377.04:005.966-027.561

DOI: 10.31376/2410-0897-2026-1-60-97-106

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ З КАР'ЄРИ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Гриценок Інна Антонівна

кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу виховання і професійної кар'єри

Інститут професійної освіти НАПН України

e-mail: grihenokinka@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-0317-3620

Метою статті є визначення та обґрунтування концептуальних засад професійної орієнтації та консультування з кар'єри здобувачів фахової передвищої освіти. Ці концептуальні засади розглядаються крізь призму психологічних, педагогічних та кар'єрних теорій розвитку. Мотиваційний та ціннісно-орієнтований підхід до планування кар'єри допомагають студентам приймати обґрунтовані рішення щодо кар'єри, узгоджуючи їхні здібності, інтереси та цінності з вимогами ринку праці. Сприяють успішному переходу до професійного життя. Кар'єрне консультування поєднує індивідуальні оцінки, залучення представників галузі, цифрові інструменти та навчання на робочому місці з метою підвищення працевлаштування та адаптивності. Кар'єрне консультування наголошує на використанні інструментів оцінки, цифрових технологій, стажування та програм наставництва для зміцнення здатності студентів приймати рішення, розвитку навичок та плавного входження на ринок праці. Безперервне навчання, технологічна інтеграція та індивідуальне кар'єрне консультування є необхідними для підготовки студентів до успішної роботи в динамічному професійному середовищі.

Ключові слова: фахова передвища освіта, концептуальні засади, професійна орієнтація, консультування з кар'єрного розвитку, здобувачі фахової передвищої освіти, цифрові технології, адаптивність.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми концептуальних засад професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів фахової передвищої освіти визначається сукупністю соціальних, економічних, освітніх та психологічних чинників, які суттєво змінили умови, у яких сучасні студенти роблять професійний та кар'єрний вибір. По-перше, сучасний ринок праці характеризується нестабільністю, швидкими технологічними змінами та постійною появою нових професій поряд із зникненням або трансформацією традиційних. За таких умов професійний вибір більше не можна розуміти як єдине, остаточне рішення, прийняте на початку дорослого життя. Натомість це безперервний процес, що вимагає адаптивності, саморефлексії та готовності до навчання протягом усього життя. Ця зміна робить традиційні, орієнтовані на практику або суто інформаційні підходи до кар'єрного консультування недостатніми. Актуальність концептуальних засад полягає в необхідності науково обґрунтованих моделей, які пояснюють, як студенти формують професійні наміри, переглядають їх з часом і будують індивідуальні кар'єрні траєкторії в динамічному середовищі. По-друге, фахова передвища освіта сама по собі змінилася у своїй соціальній функції. Коледжі більше не розглядаються виключно як установи для передачі спеціалізованих знань; від них все частіше очікують підготовки випускників до успішної інтеграції в професійне життя. Це включає не тільки оволодіння академічним контентом, а й розвиток ключових компетенцій, професійної ідентичності та навичок управління кар'єрою. Без чітких концептуальних засад професійна орієнтація та кар'єрне консультування в коледжах ризикують стати фрагментарними або формальними за своєю природою, відірваними від освітнього процесу. Концептуальні засади забезпечують узгодженість між освітніми цілями, розвитком студентів та потребами ринку праці, що визначає зростаючу актуальність цієї проблеми [1; 2].

Іншим визначальним фактором є психологічна та розвиткова специфіка віку студентів. Період навчання у фаховій передвищій освіті збігається з вирішальним етапом особистого та професійного самовизначення. Студенти активно формують свою самооцінку, систему цінностей та життєві цілі, одночасно відчуваючи невизначеність, тривогу та тиск, пов'язані з майбутнім працевлаштуванням. Кар'єрне консультування, яке не має концептуальної основи, може зосереджуватися виключно на працевлаштуванні або короткострокових результатах, нехтуючи глибшими процесами формування ідентичності та мотивації [3; 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теоретично-методологічні засади професійної кар'єри зробили такі вчені, як Н. А. Побірченко, Е. О. Помиткін, В. В. Рибалка, О. Є. Самойлов, С. В. Алексєєва, Л. О. Базиль, В. Ф. Орлов, Л. М. Єршова, Д. О. Закатнов, І. А. Гриценок, О. Д. Гуменний, Л. С. Злочевська, В. Б. Байдулін, В. В. Синявський, В. О. Семиченко, Б. О. Федоришин, Л. О. Хомич, В. Т. Лозовецької, Н. Г. Ничкало, В. О. Радкевич, Л. М. Карамушка, А. Ю. Жуковська, О. В. Бречко, Ю. О. Павлова та інші. Сучасні технології розробки та реалізації професійної кар'єри представлені в роботах А. М. Колота, В. Г. Воронкової, О. В. Крушельницької, Д. П. Мельничука, О. С. Мороз та інших.

Сучасні підходи та практики кар'єрного консультування та профорієнтаційної роботи визначаються низкою класичних теорій: теорія професійних типів особистості в професійному середовищі (Дж. Холланд);

«Я-концепція» в теорії кар'єрного розвитку (Д. Сьюпер); теорія виключень та компромісів (Л. Готтфредсон); соціально-когнітивна теорія (А. Бандура).

Формулювання мети статті. Визначити та обґрунтувати концептуальні засади професійної орієнтації та консультування з кар'єри здобувачів фахової передвищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Актуальність концептуальних засад визначається необхідністю розуміти професійну орієнтацію як цілісний процес, що інтегрує особисте значення, соціальні очікування та індивідуальний потенціал. Сучасна фахова передвища освіта включає студентів з різним соціальним походженням, культурним досвідом, рівнем підготовленості та кар'єрними прагненнями. Єдиний концептуальний підхід дає змогу системам кар'єрного консультування залишатися гнучкими, але водночас ґрунтуватися на спільних принципах, забезпечуючи рівний доступ до змістовного консультування. Це робить проблему особливо актуальною в контексті соціальної справедливості та інклюзивності.

Економічні та соціальні міркування також відіграють вирішальну роль. Невідповідність кваліфікації випускників потребам ринку праці призводить до безробіття, неповної зайнятості та незадоволеності професійним життям. Ці наслідки мають негативні наслідки не тільки для окремих осіб, але й для суспільства та економіки в цілому. Концептуально обґрунтована професійна орієнтація допомагає узгодити результати освіти з соціальними та економічними потребами, що робить кар'єрне консультування стратегічно важливим елементом систем фахової передвищої освіти [5; 6; 7].

Актуальність цієї проблеми визначається науковою необхідністю систематизувати та уточнити ключові поняття, пов'язані з професійною орієнтацією та розвитком кар'єри. Непослідовні визначення та підходи заважають як дослідженням, так і практиці. Міцні концептуальні засади забезпечують теоретичну ясність, методологічну послідовність та можливість оцінювання ефективності заходів з професійної орієнтації. Така наукова строгість є необхідною для розробки стійких, заснованих на фактичних даних моделей професійної орієнтації у фаховій передвищій освіті.

Проблеми концептуальних засад професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів фахової передвищої освіти кореняться у складності перехідного етапу між середньою та фаховою передвищою освітою, а також у більш широких трансформаціях суспільства, освіти та ринку праці. На цьому етапі здобувачі освіти повинні зробити вибір, який матиме довгострокові наслідки, тоді як їхнє розуміння професій, себе та майбутніх кар'єрних шляхів часто є фрагментарним, ідеалізованим або під впливом зовнішнього тиску. Це створює проблему для систем професійної орієнтації та кар'єрного консультування [8; 9].

Одна з ключових проблем полягає в суперечності між раннім терміном вибору професії та недостатнім рівнем особистої та професійної зрілості здобувачів освіти. Концептуально професійна орієнтація давно базується на припущенні, що особистість здатна прийняти раціональне, обґрунтоване рішення щодо своєї майбутньої професії на момент вступу до закладу фахової передвищої освіти. Насправді ж багато здобувачів освіти ще перебувають у процесі формування своєї ідентичності, цінностей та інтересів. Моделі кар'єрного консультування, які не враховують розвиваючий характер професійного самовизначення, ризикують надмірно спростити процес прийняття рішень і звести його до механічного співставлення здібностей і професій. Це виявляє концептуальну розбіжність між статичними моделями професійного вибору та динамічною психологічною реальністю здобувачів освіти [10; 11].

Інша значна проблема стосується домінування зовнішньо орієнтованих критеріїв у кар'єрних рішеннях здобувачів освіти. Соціальний престиж, очікування батьків, сприйняття потенційного доходу та зображення «успішної» кар'єри в ЗМІ часто переважають особисті схильності та здібності. Концептуально це порушує питання про те, як професійна орієнтація повинна збалансувати соціальний попит та індивідуальний потенціал. Багато існуючих концептуальних моделей неадекватно вирішують цю проблему, або надаючи пріоритет потребам ринку праці за рахунок особистого значення, або наголошуючи на самовираженні без достатнього врахування реальних можливостей працевлаштування. Відсутність інтегрованого концептуального підходу призводить до надмірно прагматичних або надмірно ідеалістичних практик професійної орієнтації.

Ще однією концептуальною проблемою є обмежене і часто спотворене розуміння професій серед здобувачів освіти. Їхні знання часто базуються на стереотипах, фрагментарній інформації або непрямих спостереженнях, а не на реальному досвіді. Це ставить під сумнів традиційні концептуальні засади, які передбачають відносно чітке і стабільне уявлення про професійну діяльність як основу для вибору. Тому системи профорієнтації повинні вирішувати питання структуризації професійної орієнтації в умовах інформаційного перевантаження, швидких змін у сфері зайнятості та розмитих меж між професіями. Без вирішення цього питання профорієнтація ризикуює посилити хибні уявлення, а не сприяти обґрунтованому вибору [12; 13].

Проблема безперервності між етапами освіти також має концептуальне значення. Професійна орієнтація здобувачів освіти часто ізольована як від попередньої шкільної профорієнтації, так і від

подальшого розвитку кар'єри у фаховій передвищій освіті. Концептуально професійна орієнтація все ще часто розглядається як одноразова подія, а не як безперервний процес. Така фрагментація підриває ефективність консультування та вказує на відсутність єдиної теоретичної моделі, яка б пов'язувала професійну орієнтацію, вибір вступу та довгостроковий розвиток кар'єри. Таким чином, здобувачі освіти залишаються без цілісної системи для розуміння того, як їхній початковий вибір може еволюціонувати та коригуватися з часом.

Іншою важливою проблемою є недостатнє врахування індивідуальних відмінностей у концептуальних моделях. Здобувачі фахової передвищої освіти значно відрізняються за когнітивними здібностями, мотивацією, соціально-економічним походженням та доступом до інформації. Концептуальні засади, що базуються на узагальнених нормах, не враховують цю різноманітність. Як результат, кар'єрне консультування може ненавмисно відтворювати соціальну нерівність, надаючи перевагу тим здобувачам освіти, які вже володіють кар'єрною обізнаністю. Це підкреслює необхідність концептуальних підходів, які чітко враховують рівність, доступність та індивідуальні життєві обставини в професійній орієнтації.

Існує методологічна та теоретична проблема, пов'язана з непослідовністю ключових понять, що використовуються в професійній орієнтації та кар'єрному консультуванні здобувачів фахової передвищої освіти. Такі терміни, як «професійна готовність», «вибір кар'єри», «професійні інтереси» та «схильність», часто використовуються без чіткого концептуального розмежування. Ця відсутність концептуальної чіткості ускладнює як дослідження, так і практичне впровадження, що ускладнює оцінку ефективності консультаційних втручань або порівняння різних підходів. Відсутність єдиних концептуальних засад відображає глибші теоретичні розбіжності щодо природи самого професійного вибору – чи варто його розуміти як психологічне, соціальне, економічне чи освітнє явище [14].

Проблеми концептуальних засад професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів фахової передвищої освіти виникають через невідповідність між теорією та реаліями розвитку, індивідуальними прагненнями та соціальними вимогами, інформаційною складністю та обмеженим досвідом, а також фрагментованими освітніми практиками. Вирішення цих проблем вимагає переосмислення професійної орієнтації як динамічного, безперервного та багатовимірного процесу, який підтримує абітурієнтів не тільки у виборі напряму навчання, але й у початку формування стійкої та значущої професійної траєкторії [15].

Ринок праці постійно розвивається в результаті технологічного прогресу, глобалізації, цифрової трансформації та соціально-політичних змін. Як наслідок, роботодавці тепер очікують від випускників не тільки спеціалізованих технічних знань, а й високого рівня адаптивності, ініціативності, відповідальності та здатності ефективно працювати в складних професійних середовищах. Для здобувачів фахової передвищої освіти, особливо тих, що мають сильну прикладну та практичну спрямованість, така ситуація створює очевидну необхідність розвитку професійної компетентності як основного результату їхньої академічної підготовки.

Очікування роботодавців все більше формуються попитом на фахівців, які можуть приступити до роботи, готові виконувати свої обов'язки та сприяти продуктивності й інноваціям без тривалого періоду адаптації. Це покладає на заклади фахової передвищої освіти підвищену відповідальність за підтримку студентів у впевненому переході від навчання до працевлаштування, підготовку їх до невизначеності та мінливості, що характеризують сучасне професійне життя. Як результат, кар'єрна компетентність розвивається не тільки через академічні курси, а й через практичний досвід, взаємодію з галуззю та рефлексивне осмислення власних професійних цілей та прагнень [16].

Однією з головних вимог сучасного ринку праці є здатність випускників активно керувати власним кар'єрним розвитком. Це передбачає встановлення цілей, планування кар'єрних кроків, побудову професійних мереж та критичну оцінку можливостей працевлаштування. Від студентів все частіше очікують, що вони братимуть на себе відповідальність за свою професійну траєкторію, що вимагає сильної внутрішньої мотивації, здатності об'єктивно оцінювати себе та розуміння сучасних тенденцій на ринку праці. Як результат, ринок праці мотивує заклади освіти інтегрувати кар'єрне консультування, професійну орієнтацію та навчання, орієнтоване на навички, безпосередньо в освітній процес [17; 18].

Водночас сучасний ринок праці високо цінує міждисциплінарні знання та універсальні навички, зокрема вирішення проблем, роботу в команді, управління часом та адаптивність. Роботодавці шукають фахівців, які можуть виконувати різні ролі, ефективно співпрацювати в різноманітних командах та спілкуватися в різних культурних і професійних контекстах. Ці очікування формують структуру освітніх програм, заохочуючи до інтеграції стажувань, практико-орієнтованих проєктів та симуляцій, що віддзеркалюють реальні професійні умови. Студенти закладів фахової передвищої освіти особливо виграють від такого досвіду, оскільки він дає їм змогу застосовувати теоретичні концепції в реалістичних ситуаціях та оцінювати свою готовність до вступу на ринок праці.

Професійна компетентність також охоплює здатність до безперервного навчання. В умовах швидкозмінного ринку праці початкової кваліфікації рідко вистачає для забезпечення довгострокового професійного успіху. Роботодавці все більше цінують випускників, які демонструють відданість навчанню протягом усього життя, здатні оновлювати свої навички або перекваліфіковуватися за необхідності, сприймають кар'єрний розвиток як безперервний процес, а не як фіксований кінцевий результат. Таке розуміння підкреслює важливість для закладів фахової передвищої освіти культивувати в студентів рефлексивне мислення, заохочуючи допитливість, ініціативність та самостійне навчання [19].

Очікування ринку праці відіграють вирішальну роль у формуванні розуміння та розвитку кар'єрної компетентності серед здобувачів фахової передвищої освіти. Ці очікування вимагають, щоб випускники були не просто вузькопрофільними фахівцями, а стали гнучкими та стратегічними професіоналами, здатними справлятися зі складнощами сучасного робочого життя. У відповідь на це фахова передвища освіта повинна адаптувати свої підходи до викладання, навчання та професійної підготовки, щоб випускники отримували не тільки міцні знання, а й стійкість, усвідомлення кар'єри та здатність досягати успіху в різноманітних і постійно мінливих професійних умовах.

Система професійної орієнтації молоді в Україні, яка почала розвиватися на початку ХХ ст., пройшла складний процес еволюції, що визначався змінами в її теоретичних і методологічних засадах. Нині професійна орієнтація розуміється як науково-практична система, спрямована на підготовку осіб до свідомого професійного самовизначення. Цей процес розглядається як безперервний і нелінійний, що триває протягом усього трудового життя людини і передбачає прийняття численних рішень, пов'язаних з кар'єрою, включаючи подальшу освіту, перепідготовку або навіть зміну професії. Відповідно, професійна орієнтація повинна підтримувати здобувачів фахової передвищої освіти на кожному етапі їхнього професійного шляху, включаючи період навчання в закладах освіти.

Включення кар'єрного консультування у фахову передвищу освіту стає все більш важливим для реагування на мінливі вимоги ринку праці. У міру того, як технологічні інновації та глобалізація продовжують перетворювати галузі промисловості, від студентів вимагається не тільки набуття спеціалізованих знань, а й здатність до адаптації та безперервного навчання. Кар'єрне консультування сприяє формуванню цих якостей шляхом залучення студентів до практичних, реальних ситуацій, таких як стажування, ініціативи з наставництва та співпраця з партнерами з галузі промисловості. Завдяки такому досвіду студенти можуть поєднати теоретичні знання з професійною практикою, що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та готовність до майбутньої кар'єри.

Не менш важливим є акцент кар'єрного консультування на всебічному розвитку особистості. Кар'єрне консультування тісно пов'язане з психологічним та емоційним благополуччям студентів, а не є окремою або ізольованою діяльністю. Невизначеність і тривога щодо майбутнього професійного шляху є поширеними серед студентів, тому в програмах консультування необхідно передбачити мотиваційну підтримку та техніки управління стресом. Коли кар'єрне консультування базується на студентоцентричному підході, що враховує особисті цілі, виклики та соціально-економічні умови, його загальна ефективність значно підвищується.

В останні роки цифрові технології все більше інтегруються в професійну орієнтацію, створюючи нові можливості для студентів отримати підтримку через онлайн-платформи, віртуальні ярмарки вакансій та інструменти оцінки кар'єри на основі штучного інтелекту. Ці розробки надають здобувачам фахової передвищої освіти більшу свободу та зручність у вивченні потенційних кар'єрних шляхів, прийнятті більш обґрунтованих рішень. Проте успіх профорієнтації як і раніше значною мірою залежить від досвіду фахівців, які здатні надати індивідуальні поради та конструктивні рекомендації [20].

З огляду на це надзвичайно важливо дослідити ширші ефекти, методи та наслідки цих процесів. Професійну орієнтацію та кар'єрне консультування не варто розглядати лише як інструменти для забезпечення зайнятості, а як динамічні та складні системи, що сприяють особистому та професійному розвитку студентів і допомагають їм орієнтуватися в умовах сучасного ринку праці, який стає дедалі більш складним і конкурентним.

Для надання змістовної допомоги консультанти з питань кар'єри використовують низку підходів та інструментів, які допомагають студентам зробити обґрунтований вибір щодо їхнього майбутнього професійного шляху. Одним з найпоширеніших методів є оцінка кар'єри, яка включає психометричне тестування, оцінку особистості та вимірювання здібностей. За допомогою цих інструментів здобувачі фахової передвищої освіти отримують більш чітке уявлення про свої здібності та обмеження, вивчають можливі напрямки кар'єри та базують свої рішення на об'єктивній інформації, а не на особистих припущеннях чи здогадах [7; 8].

Кар'єрне консультування може проводитися в індивідуальному або груповому форматі, залежно від потреб і цілей студентів. Індивідуальні сесії дають змогу надавати індивідуальні рекомендації та зосередити увагу на особистих проблемах, тоді як групове консультування сприяє спільному навчанню, обміну думками та проведенню дискусій між однолітками. Окрім того, семінари та тренінги, присвячені підготовці резюме,

технікам проходження співбесід та ефективним стратегіям пошуку роботи, сприяють посиленню готовності студентів до виходу на ринок праці [22].

Упровадження цифрових технологій кардинально змінило кар'єрне консультування, розширивши доступ студентів до рекомендацій та ресурсів. Онлайн-платформи з кар'єрного консультування тепер пропонують віртуальні оцінки, системи підбору вакансій та відеоконсультації, що дає змогу студентам отримувати професійні поради незалежно від географічних обмежень. Окрім того, штучний інтелект та аналіз великих даних все частіше застосовуються для прогнозування розвитку ринку праці та надання персоналізованих рекомендацій щодо кар'єри. Це допомагає студентам узгодити свій вибір освіти з майбутніми перспективами працевлаштування.

Водночас кар'єрне консультування продовжує стикатися з низкою викликів, що обмежують його загальну ефективність. Основна проблема полягає в розбіжності між кар'єрними амбіціями студентів та реальними умовами на ринку праці. Багато студентів роблять професійний вибір під впливом соціальних норм, очікувань батьків або обмеженої інформації, що часто породжує незадоволення та виявляє невідповідність кваліфікації і зайнятості. У цьому контексті кар'єрні консультанти відіграють вирішальну роль у наданні здобувачам фахової передвищої освіти надійної, актуальної інформації про тенденції в галузі, можливості працевлаштування та необхідні компетенції.

Ще одним важливим викликом є психологічні та емоційні перешкоди, з якими стикаються студенти під час вибору професії. Страх невдачі, невизначеність щодо майбутніх перспектив та тиск з боку оточення часто підривають впевненість студентів у своїх рішеннях. З цієї причини кар'єрне консультування повинно включати елементи психологічної підтримки, зокрема методи управління стресом та стратегії посилення самомотивації, щоб допомогти студентам впоратися з цими труднощами.

Соціально-економічні умови також мають істотний вплив на прийняття рішень щодо вибору професії. Студенти з менш заможних сімей часто стикаються з обмеженим доступом до інформації про професії, можливостей наставництва та фінансових ресурсів, необхідних для продовження навчання. У відповідь на це заклади фахової передвищої освіти повинні розробляти інклюзивні ініціативи з профорієнтації, які визнають і усувають ці нерівності, забезпечуючи всім студентам рівні можливості для планування та розвитку свого професійного майбутнього.

У міру того як технологічний прогрес і глобалізація продовжують змінювати ринок праці, професійна орієнтація повинна еволюціонувати, щоб відповідати новим умовам. Розвиток автоматизації та штучного інтелекту змінює традиційні професійні траєкторії, тому студентам необхідно розвивати нові компетенції та приймати концепцію навчання протягом усього життя. Через це кар'єрні радники повинні підкреслювати важливість адаптивності та постійного професійного зростання, щоб допомогти здобувачам фахової передвищої освіти залишатися конкурентоспроможними та готовими до вимог сучасного ринку праці.

Увага до підприємництва та фрілансу є ще однією новою тенденцією в кар'єрному консультуванні. Усе більше студентів розглядають самозайнятість та стартапи як реалістичні та привабливі варіанти кар'єри. Програми кар'єрного орієнтування повинні реагувати на ці зміни, пропонуючи навчання підприємству, семінари з розвитку бізнесу та навчання фінансовій грамотності, щоб надати студентам необхідні навички для успішної реалізації цих альтернативних кар'єрних шляхів.

Актуальність цих концептуальних засад підкріплюється динамічним характером сучасного ринку праці, де технологічні інновації, глобалізація та поява нових професій вимагають від студентів розвитку адаптивності, критичного мислення та навичок навчання протягом усього життя. Добре обґрунтований теоретичний підхід дає змогу кар'єрному консультуванню вийти за межі спрощеного орієнтування на конкретні професії, сприяючи цілісному розвитку, що охоплює особистісне зростання, професійну ідентичність та психологічну стійкість. Інтегруючи психологічну підтримку, практичний досвід та знання про тенденції ринку праці, концептуальні засади готують студентів до вибору, який є стійким та відповідає їхньому потенціалу та прагненням.

Водночас концептуальні засади підкреслюють важливість усунення соціальних та економічних диспропорцій серед здобувачів фахової передвищої освіти. Рівність у доступі до інформації, наставництва та професійних можливостей є центральним питанням, оскільки студенти з різних середовищ можуть стикатися зі значними перешкодами у своєму кар'єрному розвитку. Забезпечуючи цілісну теоретичну базу, кар'єрне консультування може розвивати інклюзивні практики, які визнають індивідуальні відмінності та підтримують студентів у прийнятті рішень, що є реалістичними, обґрунтованими та особистісно значущими.

Професійна орієнтація допомагає студентам закладів фахової передвищої освіти розвивати необхідні м'які навички, самосвідомість та стратегічне мислення, які є надзвичайно важливими для вибору кар'єрного шляху. Вона також виконує профілактичну функцію, підвищуючи зосередженість та мотивацію студентів, тим самим сприяючи зниженню рівня відсіву. У цьому контексті включення комплексного кар'єрного консультування в освітній процес стає не просто корисним, а необхідним для підготовки студентів до вищої освіти до задоволення як їхніх особистих прагнень, так і вимог ринку праці.

Коли освітній процес ґрунтується на міцній методологічній базі, це дає студентам можливість приймати кар'єрні рішення, які відповідають їхнім індивідуальним особливостям та особистим сильним сторонам. Багато студентів усвідомлюють, що роботодавці все частіше шукають динамічних та ініціативних фахівців, які можуть упевнено презентувати себе, критично мислити, інтегрувати знання з різних дисциплін та швидко адаптуватися до змін у своїй галузі. З цієї причини під час професійного розвитку в коледжах надзвичайно важливо вивчати цінності та світогляд студентів, удосконалювати та розширювати їхнє розуміння того, що становить професійний успіх, а також культивувати мотиваційний та ціннісно-орієнтований підхід до планування кар'єри. На цьому етапі не менш важливо формувати в студентів усвідомлення значення набуття базових знань і навичок, які сприятимуть їхній повній самореалізації в обраній професії.

Професійна орієнтація пропонує студентам рекомендації, які дають змогу їм краще зрозуміти та уточнити свою професійну орієнтацію, узгодити свої інтереси з реальними можливостями та зробити конкретні кроки на шляху до професійного самовизначення. Завдяки цьому процесу здобувачі фахової передвищої освіти можуть порівняти свої психологічні особливості з вимогами різних професійних шляхів та сфер діяльності. Центральним компонентом професійного консультування є розробка та використання психодіагностичних інструментів, що відповідають суворим методологічним стандартам. Ці інструменти повинні забезпечувати точну оцінку конкретних психічних функцій без впливу попередніх знань, інтелекту або фізичних здібностей студента, зосереджуючись на цільовій психологічній функції та мінімізуючи вплив будь-яких допоміжних навичок. Незважаючи на свою складність, такі інструменти повинні залишатися доступними та зрозумілими для здобувачів фахової передвищої освіти. Отримані дані повинні відображати нормальний статистичний розподіл, а методологія повинна надійно вимірювати досліджувані психічні функції, демонструючи встановлені позитивні кореляції. Не менш важливо забезпечити, щоб результати, отримані за допомогою цих професійних методів консультування, були повністю вільні від будь-якого суб'єктивного впливу консультанта.

Фундаментальні психологічні характеристики, включаючи ставлення, інтереси, кар'єрні наміри, здібності та потреби, формують основу професійних нахилів здобувачів до фахової передвищої освіти. Ці риси повинні бути ретельно визначені та оцінені в рамках систем освітнього консультування з використанням інструментів, доступних для освітян. Професійні нахили, виявлені в ході цього процесу, слугують науково обґрунтованою основою для розподілу студентів на спеціалізовані групи під час професійної підготовки.

Іншим важливим аспектом професійної орієнтації є вибір професії, який розуміється як структурована система, призначена для надання порад та підтримки особам у виборі кар'єрного шляху, що відповідає як їхнім особистим якостям, так і зовнішнім обставинам. Такий вибір також повинен створювати можливості для подальшого зростання та забезпечувати успішну участь у професійному житті.

Варто зазначити, що концептуальні засади професійної орієнтації та кар'єрного консультування є не тільки інструментом для прийняття негайних рішень щодо освіти чи працевлаштування, а й основою для сприяння довгостроковому особистому та професійному зростанню. Вони забезпечують структуру, необхідну для узгодження індивідуальних прагнень з реаліями ринку праці, інтегрують психологічну та соціальну підтримку і направляють студентів у розвитку компетентностей, необхідних для досягнення успіху в усе більш складному та конкурентному світі. Зміцнення цих основ гарантує, що кар'єрне консультування для здобувачів фахової передвищої освіти є науково обґрунтованим і практично ефективним, що в кінцевому підсумку сприяє формуванню здібних, самосвідомих і адаптивних фахівців, готових відповідати вимогам сучасного суспільства.

Висновки (з перспективами подальших розвідок із напрямку). Отже, актуальність проблеми концептуальних засад професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів фахової передвищої освіти визначається динамічним характером ринку праці, еволюцією ролі коледжів, завданнями розвитку студентського віку, зростаючою різноманітністю фахової передвищої освіти, соціально-економічними викликами та необхідністю теоретичної та методологічної ясності. У сукупності ці фактори роблять розробку та вдосконалення концептуальних засад не тільки своєчасною, але й необхідною.

Концептуальні засади професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів фахової передвищої освіти займають важливе місце на стику освіти, психології та динаміки ринку праці, формуючи теоретичну та методологічну базу для надання молоді допомоги в прийнятті обґрунтованих і значущих рішень щодо кар'єри. На цьому етапі життя студенти стикаються зі складним процесом професійного самовизначення, на який впливають не тільки особисті інтереси, здібності та цінності, а й соціальні очікування, тиск з боку сім'ї та більш широке економічне і технологічне середовище. З огляду на це концептуальні засади, що лежать в основі кар'єрного консультування, є необхідними для структурування цього процесу, дозволяючи консультантам надавати підтримку, яка ґрунтується на фактичних даних і адаптована до індивідуальних потреб, одночасно допомагаючи абітурієнтам орієнтуватися в невизначеностях і викликах, властивих переходу до вищої освіти.

Існує значний потенціал для подальших досліджень у цій галузі. Важливо вивчити ефективні способи інтеграції психологічної реабілітації з професійною орієнтацією, адаптувати практики консультування до

різних регіональних та демографічних умов по всій Україні, а також використовувати цифрові технології для покращення доступу до високоякісних послуг з консультування. Окрім того, вивчення довгострокового впливу професійної орієнтації на результати зайнятості та громадянську активність у післявоєнних умовах може дати цінні відомості, які допоможуть сформувати освітню політику та сприятимуть ширшому розумінню людського розвитку в післяконфліктних умовах. Зрештою, прогрес у цій галузі виходить за межі підтримки молоді у виборі професії – ідеться про виховання стійкого покоління, здатного рухати відновлення України з баченням, рішучістю та надією.

Список використаної літератури

1. Orlov V., Seredina I., Bazyl L., Klymenko M., Spitsyna A. Development of entrepreneurial competence among future specialists in the face of social changes. *Amazonia Investiga*. 2024. 13(74). 81–89. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.74.02.7>.
2. Basil L., Orlov V. Youth entrepreneurship consulting – a guide to a quality life. In *Quality of Life in Global and Local Contexts: Values, Innovation, and Multidisciplinary Dimensions* : monograph. Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole. 2023. S. 289–301.
3. Bazyl L., Orlov V. Career counseling: a constructive interaction between science and practice. *Scientific Herald of the Institute of Vocational Education and Training of NAES of Ukraine* : collection of researches. 2019. 1(18). P. 90–95. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED600700>.
4. Basil L., Orlov V., Pryhodii M. Professional development of vocational teachers in the context of society digitalization. *Exploring the digital landscape: interdisciplinary perspectives* / O. Blaha, I. Ostopolets. Katowice :The University of Technology in Katowice Press, 2024. P. 796–818). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741638>.
5. Titova O., Luzan P., Mosia I. The concept of college teacher's professional competence development. *Exploring the digital landscape: interdisciplinary perspectives* / O. Blaha, I. Ostopolets. Digital Economy And Digital Society (DEDS2024). Katowice :Academy of Silesia, 2024. P. 819–829. DOI: <https://doi.org/10.54264/M036>.
6. Hrytsenok I. Pedagogical technology of entrepreneurial competence development of future qualified personnel in the project activity process. *Professional Pedagogics*. 2021. 1(22). P. 23–31. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.23-31>.
8. Гриценюк І. А. Вимоги ринку праці щодо сформованості кар'єрної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріали XX Всеукраїнської наук.-практ. конф. (звітної), 11 грудня 2025 р. Київ, 2025. С. 386–395. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748168/>.
9. Гриценюк І. Державна підтримка молодіжного підприємництва в умовах воєнного стану. *Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства : монографія. Інноваційна професійна освіта*. Київ : ППО НАПН України, 2024. Вип. 6(19). С. 399–408. URL: <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/1/issue/view/21/26>.
10. Консультування здобувачів професійної освіти з молодіжного підприємництва для повоєнного відновлення економіки України : метод. посіб. / В. Б. Байдулін та ін. Київ : ППО НАПН України, 2023. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/738714/>.
11. Лозовецька В. Т. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці : монографія. Київ : ППО НАПН України, 2012. 157 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2950/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%8F.pdf>.
12. Методичні засади оцінювання якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти : монографія / П. Г. Лузан та ін. *Інноваційна професійна освіта*. 2024. Вип. 8(21). DOI: <https://doi.org/10.32835/978-617-8167-19-6/2024>.
13. Тітова О. А. Концепція розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. *Інноваційна професійна освіта*. 2024. 1(14). С. 367–371. DOI: <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2024.1.14.365-369>.
14. Гриценюк І. А. Інтеграція тенденцій ринку праці у профорієнтаційну роботу та консультування з кар'єри здобувачів фахової передвищої освіти. *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації* : матеріали VI Міжнародної наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 28–30 травня 2025 р. С. 354–359. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746786/>.
15. Закатнов Д. О. Професійна орієнтація учнівської молоді в Україні (аналітичний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки* : довід. бюл. 2020. Вип. 11. С. 15–31. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Analitichnyy_visnuk_2020-11.pdf.
16. Гриценюк І. А. Зміст професійної орієнтації та консультування з кар'єри здобувачів фахової передвищої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженко*. 2025. Вип. 2 (58). С. 114–123. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-2-58-114-123>.
17. Тітова О. Особливості професійного розвитку педагогічних працівників фахових коледжів в умовах сучасних викликів. *Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства* : монографія / за наук. ред. В. О. Радкевич. Київ : ППО НАПН України, 2024. DOI: <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2024.6.19.%25p>.
18. Алексеева С. В., Гриценюк І. А., Закатнов Д. О., Кузьмінська Л. Д., Орлов В. Ф. Психолого-педагогічні тренінги у системі консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів : навч. посіб. / за ред. Д. О. Закатнова. Житомир : Полісся, 2019. 200 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/717525>.
19. Основи економічної грамотності та підприємництва : навч. посіб. / С. В. Алексеева та ін. Житомир : Полісся, 2021. 248 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/729005/>.
20. Лозовецька В. Т. Професійна кар'єра особистості в сучасних умовах : монографія. Київ : ППО НАПН України, 2015. 279 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106915/>.
21. Побудова кар'єри : навч. посіб. / О. В. Мельник та ін.; за ред. О. Мельник. Кіровоград : ТОВ «Імекс», 2014.

22. Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика : монографія / С. В. Алексеева та ін. Житомир : Полісся, 2020. 237 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/724963/>.

23. Єршова Л., Гриценко І. Методика консультування здобувачів професійної освіти з молодіжного підприємництва у контексті реалізації цілей сталого розвитку. *Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства : монографія. Інноваційна професійна освіта.* 2024. Вип. 6(19). С. 176–198. URL: <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/1/issue/view/21/26>.

CONCEPTUAL BASIS OF PROFESSIONAL ORIENTATION AND CAREER COUNSELING FOR STUDENTS OF VOCATIONAL PRE-HIGHER EDUCATION

Hrytsenok Inna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Senior Researcher
of the Department of Education and Professional Career

Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Introduction. *The relevance of the problem of conceptual foundations of professional orientation and career counseling for applicants for higher education is determined by a combination of social, economic, educational, and psychological factors that have significantly changed the conditions in which modern students make professional and career choices. First, the modern labor market is characterized by instability, rapid technological change, and the constant emergence of new professions alongside the disappearance or transformation of traditional ones. Under such conditions, a professional choice can no longer be understood as a single, final decision made at the beginning of adult life. Instead, it is a continuous process that requires adaptability, self-reflection, and a willingness to learn throughout life. This change makes traditional, practice-oriented, or purely informational approaches to career counseling insufficient.*

Purpose. *Identify and justify the conceptual foundations of professional orientation and career counseling for students pursuing higher education.*

Methods. *The following methods were used in the study: analysis and synthesis of literary sources on the research problem; analysis of the basic concepts of the study, synthesis, and forecasting.*

Results. *The study showed that the conceptual foundations of professional orientation and career counseling are taking on new significance as a result of changes in the country's socio-economic conditions. A key finding of the study was the recognition that modern approaches to developing the content of orientation activities must take into account not only the individual interests and abilities of students, but also the demands of the economy.*

The results of the study also indicate that for applicants for higher professional education, it is particularly important to understand the social value of their chosen profession, to be aware of their own potential in relation to the needs of the country, and to develop adaptability and flexibility in conditions of instability. It was found that effective career guidance counseling in the context of Ukraine's post-war reconstruction should combine psychological support with professional and practice-oriented mentoring, help young people understand their role in the country's recovery, and encourage sustained motivation for learning and self-realization.

The analysis also showed that career guidance content should be closely linked to real labor market conditions, in particular to the demand for professions needed for infrastructure restoration, healthcare, education, construction, technology, and the energy sector. At the same time, it is important to pay close attention to the development of students' personal qualities, in particular responsibility, initiative, communication skills, and the ability to work effectively in a team.

Originality. *The originality of the study lies in its social significance, which is determined by its focus on supporting students in developing and implementing realistic educational and professional trajectories that match their abilities and interests, as well as on aligning individual career plans with society's demand for qualified specialists in the context of martial law and post-war economic recovery in Ukraine. Career guidance and counseling have a comprehensive impact on the development of society's professional potential, as they contribute to reducing unemployment, strengthening social stability, and preventing social problems that arise when students make inappropriate choices about their future educational and professional paths.*

Conclusion. *Therefore, the relevance of the problem of conceptual foundations of professional orientation and career counseling for applicants for higher education is determined by the dynamic nature of the labor market, the evolution of the role of colleges, the tasks of student development, the growing diversity of pre-higher professional education, socio-economic challenges, and the need for theoretical and methodological clarity. Taken together, these factors make the development and improvement of conceptual foundations not only timely but also necessary.*

Keywords: *higher vocational education, conceptual foundations, professional orientation, career development counseling, higher vocational education seekers, digital technologies, adaptability.*

References

1. Orlov V., Seredina I., Bazyl L., Klymenko M., Spitsyna A. Development of entrepreneurial competence among future specialists in the face of social changes. *Amazonia Investiga*, 13(74), 81-89. 2024. <https://doi.org/10.34069/AI/2024.74.02.7> Web of Science
2. Basil L., Orlov V. Youth entrepreneurship consulting – a guide to a quality life. In *Quality of Life in Global and Local Contexts: Values, Innovation, and Multidisciplinary Dimensions*. Monograph. Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole. 2023. S. 289-301.
3. Bazyl Liudmyla, Orlov Valerii. Career counseling: a constructive interaction between science and practice. *Scientific Herald of the Institute of Vocational Education and Training of NAES of Ukraine: collection of researches*. Issue: 1(18). 2019. R. 90-95. <https://eric.ed.gov/?id=ED600700>
4. Basil L., Orlov V., Pryhodii M. Professional development of vocational teachers in the context of society digitalization. In O. Blaha, I. Ostopolets (Eds) *Exploring the digital landscape: interdisciplinary perspectives*. The University of Technology in Katowice Press, Katowice. 2024. (p. 796-818). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741638>
5. Titova O., Luzan P., Mosia I. The concept of college teachers professional competence development. In: O. Blaha, I. Ostopolets (Eds), *Exploring the digital landscape: interdisciplinary perspectives*, 2024. (rr. 819–829). *Digital Economy And Digital Society (DEDS2024)*. Academy of Silesia, Katowice, <https://doi.org/10.54264/M036> . <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742383/>
6. Hrytsenok, I. (2021). Pedagogical technology of entrepreneurial competence development of future qualified personnel in the project activity process. *Professional Pedagogics*, 1(22), s.23-31. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.23-31>, [in English]. Vziato z: <http://lib.iitta.gov.ua/728129/>
7. Hrytsenok, I.A. (2025, 11 hrudnia). Vymohy rynku pratsi shchodo sformovanosti kariernoї kompetentnosti zdobuvachiv fakhovoi peredvyshchoi osvity V V.O. Radkevych (Red.). *Naukovo-metodychne zabezpechennia profesiinoi osvity i navchannia: materialy KhX Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (zvitnoi)*, Kyiv, S. 386-395. Vziato z: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748168/>
8. Hrytsenok I. Derzhavna pidtrymka molodizhnogo pidpriemnytstva v umovakh voiennoho stanu. *Innovatsiina profesiina osvita. – Vypusk 6(19). Profesiina osvita v umovakh staloho rozvytku suspilstva: monohrafiia / [za nauk. red. V.O.Radkevych, M.A.Pryhodiia]. – Kyiv: IPO NAPN Ukrainy, 2024. 399-408.* <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/1/issue/view/21/26>
9. Baidulin V.B., Vanina N.M., Hrytsenok I.A., Zakatnov D.O., Yershova L.M., Savchenko M. O. Konsultuvannia zdobuvachiv profesiinoi osvity z molodizhnogo pidpriemnytstva dlia povoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy: metodychnyi posibnyk. Kyiv: IPO NAPN Ukrainy. 2023. <https://lib.iitta.gov.ua/738714/>
10. Lozovetska V. T. Profesiina oriantatsiia molodi v umovakh suchasnoho rynku pratsi: monohrafiia. Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy, 2012, 157 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2950/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84i%D1%8F.pdf>
11. Luzan P. H., Lapa O. V., Kalenskyi A. A., Pashchenko T. M., Mosia I. A., Vanina N. M., Ostapenko A. V., Yamkovyi O. Yu., Kurok R. O. *Innovatsiina profesiina osvita. Vypusk: Metodychni zasady otsiniuvannia yakosti pidhotovky fakhivtsiv u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi osvity: monohrafiia* (O. A. Titova, Red.), 8(21). 2024. IPO NAPN Ukrainy. <https://doi.org/10.32835/978-617-8167-19-6/2024>. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744027>
12. Titova O.A. *Kontseptsiia rozvytku profesiinoi kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv fakhovykh koledzhiv. Innovatsiina profesiina osvita*, 1(14), 367-371. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2024.1.14.365-369> <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742413>
13. Hrytsenok, I.A. (2025, 28-30 travnia). Intehratsiia tendentsii rynku pratsi u proforiientatsiinu robotu ta konsultuvannia z kariery zdobuvachiv fakhovoi peredvyshchoi osvity. *Rozvytok suchasnoi nauky ta osvity: realii, problemy yakosti, innovatsii: materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Zaporizhzhia*, S. 354-359. (0,2 avt. ark.). V E-bibliotetsi: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746786/>
14. Zakatnov D.O. *Profesiina oriantatsiia uchnivskoi molodi v Ukraini (analitychnyi ohliad). Analitychnyi visnyk u sferi osvity y nauky: dovid. biul. Vyp. 11. Kyiv, DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho, 2020. 15–31.* https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Analitichnuy_visnyk_2020-11.pdf
15. Hrytsenok, I.A. (2025). Zmist profesiinoi oriantatsii ta konsultuvannia z kariery zdobuvachiv fakhovoi peredvyshchoi osvity. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenko*, Vyp. 2 (58), s. 114-123. <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-2-58-114-123>, [in Ukrainian]. (naukometrychni bazy Index Copernicus, PUBLONS, CrossRef, Open Researcher and Contributor ID (ORCID), WorldCat, InfoBaseIndex, «Polska Bibliografia Naukowa» (PBN), Google Scholar, Akademichnii bazi danykh ResearchBib, Naukovii periodytsi Ukrainy).– Vziato z: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747362/>
16. Titova O. Osoblyvosti profesiinoho rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv fakhovykh koledzhiv v umovakh suchasnykh vykykiv. In *Profesiina osvita v umovakh staloho rozvytku suspilstva: monohrafiia (za nauk. red. V. O. Radkevych)*. 2024. Kyiv: IPO NAPN Ukrainy. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2024.6.19.%25p>
17. Aliksieieva S.V., Hrytsenok I.A., Zakatnov D.O., Kuzminska L.D., Orlov V.F. *Psyhholoho-pedahohichni treninhy u systemi konsultuvannia z profesiinoi kariery uchniv profesiino-tehniknykh navchalnykh zakladiv: navchalnyi posibnyk; za redak. D.O. Zakatnova. Zhytomyr: «Polissia», 2019, 200 s. URL: https://lib.iitta.gov.ua/717525*
18. Aliksieieva S.V., Bazyl L.O., Baidulin V.B., Hrytsenok I.A., Yershova L.M., Orlov V.F., Sokhatska H.M. *Osnovy ekonomichnoi hramotnosti ta pidpriemnytstva: navchalnyi posibnyk. Zhytomyr: Polissia, 2021, 248 s. URL: http://lib.iitta.gov.ua/729005/*
19. Lozovetska V. T. *Profesiina kariera osobystosti v suchasnykh umovakh: monohrafiia. Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy, 2015, 279 s. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106915/*

20. Melnyk O. V., Morin O. L., Hutsan L. A., Tkachuk I.I., Parkhomenko O.M., Okhrimenko Z.V., Popova T.S., Luzan M.V. Pobudova kariery: Navchalnyi posibnyk (O. Melnyk, red.). 2014. Kirovohrad: TOV «Imeks».

21. Aliexsieieva S. V., Bazyl L. O., Hrytsenok I. A., Yershova L. M., Zakatnov D. O., Orlov V. F., Sokhatska H. V. Pidhotovka maibutnikh kvalifikovanykh kadriv do pidpriemnytskoi diialnosti v umovakh rozvytku maloho biznesu: teoriia i praktyka: monohrafiia. Zhytomyr: Polissia. 237 s. 2020. <http://lib.iitta.gov.ua/724963/>

22. Yershova L., Hrytsenok I. Metodyka konsultuvannia zdobuvachiv profesiinoi osvity z molodizhnogo pidpriemnytstva u konteksti realizatsii tsilei staloho rozvytku. Innovatsiina profesiina osvita. – Vypusk 6(19). Profesiina osvita v umovakh staloho rozvytku suspilstva: monohrafiia / [za nauk. red. V.O.Radkevych, M.A.Pryhodiia]. – 2024. Kyiv: IPO NAPN Ukrainy, 176-198. <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/1/issue/view/21/26>

Авторське право ©2026 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 11.02.2026 р.
Прийнято редакцією 11.03.2026 р.
Опубліковано 6.04.2026 р.

УДК 378.01

DOI: 10.31376/2410-0897-2026-1-60-106-112

ПОБУДОВА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ТРАЄКТОРІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СИСТЕМ АДАПТИВНОГО ТЕСТУВАННЯ

Кондратенко Тетяна Володимирівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

e-mail: tetainakondratenko@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8177-8433

У статті обґрунтовано концепцію та практичну реалізацію інтелектуальної системи адаптивного тестування для майбутніх учителів на основі моделі Раша (IRT). Розроблено ітераційний алгоритм із «нетлею адаптації», що забезпечує стабільно високу точність вимірювання (SEM) незалежно від рівня підготовки студентів. Доведено, що використання системи дає змогу оптимізувати довжину тесту на 45–60% без втрати валідності. Результати підтверджують ефективність переходу до інтелектуального супроводу індивідуальних освітніх траєкторій та сприяють розвитку цифрової компетентності педагогів.

Ключові слова: адаптивне тестування, індивідуальна освітня траєкторія, інтелектуальні інформаційні системи, педагогічні вимірювання, Item Response Theory (IRT), персоналізація навчання, цифровізація навчання, модель Раша.

Постановка проблеми. Сучасна парадигма освіти вимагає використання сучасних хмаро орієнтованих інструментів та сервісів відкритої науки, що дають змогу інтегрувати інтелектуальні системи в освітній процес, відмови від уніфікованого підходу на користь персоналізації навчання [3]. Однак під час викладання математики та інформатики вчителі стикаються з проблемою значного розриву в базовій підготовці учнів [4; 7]. Традиційні методи педагогічних вимірювань (лінійні тести) часто є малоефективними: вони або занадто складні для слабких учнів, що призводить до демотивації, або занадто прості для сильних, що не дозволяє точно визначити їхній потенціал. Проблема полягає в необхідності створення інтелектуального інструментарію, який би дав змогу автоматично адаптувати складність навчального контенту та контрольних завдань до індивідуальних особливостей студента в режимі реального часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний фундамент педагогічних вимірювань закладений у працях з теорії моделювання та параметризації тестів (IRT), зокрема моделі Раша (F. Lord, R. Hambleton) [11; 10; 9]. Питання розробки інтелектуальних навчальних систем (ITS) активно досліджуються в роботах В. Woolf [13] та А. Corbett [8]. В Україні цей напрям розвивають С. Семеріков [5], В. Биков [1; 2] та О. Співаковський [6]. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, питання практичної підготовки майбутніх учителів математики та інформатики до проєктування означених систем в межах освітнього процесу залишається недостатньо розробленим.

Метою публікації є висвітлення дослідження механізмів інтеграції інтелектуальних інформаційних систем у сферу педагогічних вимірювань для створення адаптивного освітнього середовища, що дає змогу майбутнім учителям інформатики та математики автоматизувати процес моніторингу знань та реалізувати стратегію індивідуалізації навчання.

Виклад основного матеріалу. Реалізація стратегії індивідуалізації навчання в процесі підготовки майбутніх учителів математики та інформатики потребує перегляду архітектури контрольної-діагностичних систем. Традиційні засоби тестування орієнтовані на «середнього» учня, що створює когнітивний дисонанс: сильні учні втрачають мотивацію через відсутність виклику, а слабкі – через надмірну складність. Розв'язання цієї проблеми покладається на інтеграцію методології педагогічних вимірювань із можливостями інтелектуальних інформаційних систем.